

Journal of Comparative Literature
Faculty of Literature and Humanities
Shahid Bahonar University of Kerman
Year 13, No. 24, Summer 2021

**A Comparative Study of “Al-hal” (circumstantial expression) in
the Arabic Syntax and Its Semantic Equivalents and Equivalent
Roles in Persian Grammar***

Omid Vahdanifar¹, Omid Izanlo², Mahmood Abbasi³, Esmaeil
Alipoor⁴

1. Introduction

Some grammarians have called the grammatical researches that take place between two languages “Comparative Grammar”, and some others have called it “Contrastive Grammar”, in a way that comparative grammar is a comparison of grammatical roles between two languages with the same roots that are now among dead languages and contrastive grammar is a comparison of grammatical constructions among two living languages, whether they have the same root or not. Despite the differences in interpretations and naming, such studies will pave the way for translators of the target language in translation and correct reading of the source text in order to find equivalents and discover and suggest the best alternatives in

*Date received: 28/07/2019

Date accepted: 02/03/2021

1. (Corresponding author) Assistant Professor of Persian Language and Literature Department, Faculty of Humanities, University of Bojnord, Bojnord, Iran. E-mail o.vahdanifar@gmail.com

2. Assistant Professor of Arabic Language and Literature Department of human Science kosar University of Bojnord, Bojnord, Iran. . E-mail omid.izanlo@gmail.com

3. Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Human Sciences, Sistan and Baluchestan University, Zahedan, Iran. E-mail abbasi3658@yahoo.com

4. Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Human Sciences, Sistan and Baluchestan University, Zahedan, Iran. . E-mail: esmaeilalipoor@yahoo.com

the translation process from one language to another. The main purpose of this study is to investigate the role of the manner in the syntactic structure of Arabic texts and how they are translated into Persian. In the educational texts of translation, either the issue of translating different kinds of manner from Arabic to Persian is not raised or in some sources only a brief explanation is provided and singular manner and manner adverbial sentence are often suggested to be translated in the form of adverbs/ adverbial groups. This article by using the capabilities of Persian language and based on existing Persian translations of Arabic texts, especially classical and contemporary translated Qur'ans, semantic equivalents and new grammatical constructions in Persian gives suggestions for translating this syntactic role (manner) And thus, more linguistic arrangements are made available for translators.

2. Methodology

This study compares singular manner and nominal and verbal manner adverbial sentences in Arabic and their grammatical roles of Persian translation in a comparative and statistical method. For this purpose, the main sources are considered on which the main research findings are based, and those are the famous traditional and contemporary translated Qur'ans. The scope of the study of Qur'anic samples is from the beginning of Surah Al-Baqarah to the end of Surah Al-Furqan. At first, from the above-mentioned sources, 150 singular manner samples and manner adverbial sentence samples are selected and then they are matched with the existing Persian translations. Then, it is determined what grammatical roles the singular manner and the manner adverbial sentences of Arabic get when translating into Persian. Also, by presenting statistical results in the form of tables and graphs, their frequency of application is made clear. Due to the fact that singular manner and manner adverbial sentences have more application and frequency than manner adverbial clause in Arabic texts, in this research, only the first two types have been discussed. The basis of our study in terms of grammatical roles

in Persian translations are: Vahidian Kamyar (2019): *Persian grammar books (1)*, and Givi & Anvari (2019): *Persian grammar (1)*, and naming are based on these books.

3. Discussion

There are three types of manners in Arabic: singular manner, manner adverbial sentence (nominal/verbal), and clause (jar wa majrur [proposition and the word after that]). In the present study, a comparison is made between singular manner and manner adverbial sentence in Arabic and semantic equivalents and their equivalent grammatical constructions in Persian. Singular manner, in comparison with other constructions, is translated into Persian as an adverb. The example of this construct is worth paying attention to in the translation of the following verse: (obediently), (sneaky), (small), (obedient), (wandering), (immediately), (expressive), (unachievable), (blessed), (clean), (abandoned), (merciful) and Translation in the form of verbal complement or adverbial complement is the second most commonly used applied translation in which the presence of verbal complement of the sentence is obligatory and presence of the adverbial complement is optional and it can be omitted. But the number of adverbial complements is four times more than verbal complements. But some words that are singular manner and verbal complement that have been used in sentence cannot be omitted.

The third most commonly used construct in translation of singular manner into Persian is sentence form. Sometimes in independent sentence form and mostly dependent sentences that when we explicate them, they can be placed in adjective position or adverb position. The fourth most commonly used construct in translation of singular manner into Persian is in predicate form; which means establishing a predicate relationship between the translated word with verbs like “(is), (was), (become), (became)” and their derivatives. Another type of translation of singular manner is verb form. In eight cases of the studies samples, singular manner is translated into object form. The other types of manner are nominal and verbal sentences that in Persian

are translated as dependent sentences. In the studied samples, except for seven cases which have been translated into Persian as independent sentences, the translation of other cases are in dependent sentence form; That is, out of a total of one hundred and fifty (150) manner adverbial sentences (nominal / verbal), one hundred and forty-three cases have been translated as dependent sentences and only seven cases have been translated into Persian as independent sentences. The number of nominal sentences is more than verbal sentences. A noteworthy point in translation of the manner of a sentence into Persian is that manner in Arabic texts, whether in the form of a nominal sentence or in the form of verbal sentence, is translated into Persian as a dependent sentence, rather than independent sentences.

Since manner adverbial sentence is part of a larger semantic unit and in fact, it expresses agent in Arabic, therefore, if translation of the manner adverbial sentence is a part of the sentence (that means translation in the form of dependent sentence in Persian), it will be closer to the source language and matches the Persian sentence structure; consequently the reader makes a closer connection between Arabic sentence and its Persian translation and can be understood better. In addition, just as in the translation of the singular manner into Persian, in which the ratio of their translation as adverb was higher than other roles, manner adverbial sentences have been translated into Persian mostly as adverbial group rather than other rules.

4. Conclusion

Statistical-analytical analysis shows that singular manner and manner adverbial sentence, contrary to what is stated in the existing sources on translation and comparative studies of Persian grammar and Arabic syntax, are not translated only in adverb form in Persian; It can also be translated into other roles, but their translation as an adverb / adverbial group is both semantically more clear and more widely used by translators. From the selected samples of manner (singular and adverbial sentence) in Arabic texts and their Persian

translations, it was determined that singular manner is translated into Persian in the form of adverb, adverbial complement, sentence, predicate, verb complement, verb, object And noun in the genitive case, among which translation into adverb of manner or adverbs with no signs → adverbial group common with adjective has a higher frequency in comparison with other types, also semantically adverb is a more appropriate equivalent for the singular manner in translation into Persian, because it expresses the modality of the subject or object when doing something or accepting a state. Among different types of sentence, whether the nominal sentence or verbal sentence, are translated into Persian as a dependent sentence, which is itself part of a larger semantic unit (compound sentence). Considering the status and role of the manner adverbial sentence in Arabic texts, its translation as a dependent sentence is better than other types of sentence (core sentence / independent sentence); As they have been translated in most of the analyzed samples, in the form of Persian-related sentences.

Keywords: comparative grammar, translation, Case (Haal), nominal and verbal sentence, subordinate clause, Adverbial phrase.

References [In Arabic]:

- Abu Hayyan Al-Andalusi, (1998). *Airtishaf aldurb min lisan alearab* (R. Osman Mohammad, Rev.). Qairo: Maktaba Al-Khanji.
- Al-Jurjānī, A. (1962). *Interpretation of Jazer (jila' al'adhhan w jala' al'ahzan)* (M. Hossein Armavi Mohaddes, Rev.). no place: Ministry of culture.
- Al-Khuza'i Al-Nisaburi, H. (1989). *Rawz al-jinan wa ruh al-jinan fi tafsir al-Quran* (M. Yahaqi, & M. Nasih, Rev.). Mashhad: Islamic Research Institute.
- Al-Nahas, A. (2006). *Expression of the Qur'an* (A. Khaled Al-ola, Rev.). Beirut: Dar-ol-Maarefeh.
- Matini, J. (Ed.). (1973). *Interpretation of tithe of Quran* (Unknown translator.). no place: Iranian Culture Institute.

References [In Persian]:

- Ahmadi G., & Anvari, H. (2000). *Persian grammar 1* (22nd ed.) Tehran: Fatemi.
- Alshartuni, R. (2008). *Mabade-o al-Arabia 4* (5th ed., M. Shariat, Trans.). Tehran: Asatir.
- Farshivard, Kh. (1979). *Arabic In Persian*. Tehran: Tehran university.
- Feghhizadeh. A. (2010). *Translation method workshop: Arabic-Persian; Persian- Arabic*. Tehran: Samt.
- Gharakhani, B. (2008). A comparative analysis of surprise in Persian and Arabic grammar, *Name-yeh Parsi*, 46-47, 134-159.
- Ghidari, M., & Abbasi, M. (2015). Finding equivalent for manner in contemporary Persian translations, analysis of disputes and faults. *The Journal of Historical Approaches to Quran and Hadith Studies*, 59, 51.
- Karami, A., & Rahimi, M. (2015). An aalysis of manner adverbial sentence structures in Persian translations of Quran (translations of Elahi Ghomshei, Ayati, Boroujerdi, and Ansarian), *Linguistic researches of Quran*. 5, 1(9), 68-57.
- Maarof, Y. (2001). *Translation technic: Theoretical and practical principles of translation from Arabic to Persian and Persian to Arabic*. Tehran: SAMT.
- Modarresi, F. (2008). *From phoneme to sentence: linguistic dictionary- grammar*. Tehran: Chapar.
- Najjaaryan, M., & Rostami, R. (2013). A comparison of adjective in Persian and Arabic. *Journal of Comparative Literature*, 4 (8), 291-319.
- Nazemiam, R. (2000). *Methods in translation from Arabic to Persian*. Tehran: SAMT
- Rashid Aldin Mebdi, Ahmed bin Abi Saad. (1992). *Kashf-ul-asrar va eddat-ul-abrar* (5th ed., A. Hekmat, Rev.). Tehran: Amirkabir.
- Shokrani, R., & Kiani, Z. (2013). The study of emphatic L. *Journal of Literary Arts*, 8 (1), 141-154.
- Vahidian Kamyar, & T. Omrani, Gh. (2003). *Persian grammar (1)*. Tehran: SAMT.

Zarkoob, M., & Rezaei, S. (2012). A comparative study of passive verb in Persian and Arabic from a grammatical and semantic view. *Journal of Literary Arts*, 7 (33), 93-112

نشریه ادبیات تطبیقی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
دانشگاه شهید باهنر کرمان

سال سیزدهم، شماره بیست و چهارم، بهار و تابستان ۱۴۰۰

بررسی تطبیقی «حال» در نحو عربی و برابری معنایی و نقش‌های معادل
آن در دستور زبان فارسی*

امید وحدانی فر (نویسنده مسئول)؛ امید ایزانلو^۱؛ محمود عباسی^۲؛ اسماعیل علی پور^۳

چکیده

«حال» و اقسام مختلف آن (مفرد، جمله و شبه جمله) یکی از نقش‌های پرکاربرد در متن‌هایی است که به زبان عربی نگاشته می‌شوند. اگر هنگام ترجمه متون عربی به فارسی، معادل دقیقی برای این نقش نحوی بیابیم، هم اصل پیام‌رسانی (پیام مورد نظر نویسنده) از زبان مبدأ به زبان مقصد به درستی صورت می‌پذیرد و هم معنای جمله مورد نظر برای مخاطب در زبان مقصد، رساتر و قابل فهم‌تر خواهد بود. مسئله ما در پژوهش حاضر این است که وقتی این متن‌ها به زبان فارسی ترجمه می‌شوند، انواع حال در زبان عربی چه معادل‌هایی در زبان فارسی پیدا می‌کنند و چه نوع کلماتی در فارسی می‌توانند جایگزین مناسب‌تری برای آن‌ها باشند؟ این پژوهش نشان می‌دهد که ترجمه حال مفرد از عربی به فارسی، منحصر به قید حالت نیست؛ بلکه به صورت‌های متمم قیدی، جمله، مسند، متمم فعل، فعل، مفعول و مضاف‌الیه نیز ترجمه می‌شود. برابری فارسی جملات حالیّه عربی نیز غالباً جمله‌های وابسته هستند که در صورت تأویل، نقش‌های گروه قیدی، صفت بیانی، فعل و مفعول را می‌پذیرند. با وجود اینکه ترجمه نقش نحوی حال به صورت قید در زبان فارسی کاربرد و بسامد بیشتری نسبت به سایر نقش‌های جمله در این زبان دارد، اما هنگام ترجمه می‌توان براساس نوع متن، پیام مورد نظر نویسنده و ساختار جمله، سایر نقش‌های مذکور را نیز به کار برد و از ظرفیت‌های بالقوه زبان فارسی در برگردان سازه‌های نحوی جملات عربی استفاده کرد.

واژه‌های کلیدی: دستور تطبیقی، ترجمه، حال، جمله اسمیه و فعلیه، جمله وابسته، گروه قیدی.

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۹/۱۲/۱۲

DOI: 10.22103/JCL.2021.2876

o.vahdanifar@gmail.com

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۵/۰۶

صص ۳۲۹-۳۵۴

۱. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه بجنورد، بجنورد، ایران.

۲. استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه کوثر بجنورد، بجنورد، ایران. oizanloo@kub.ac.ir

۳. دانشیار گروه آموزشی زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

abbasi3658@yahoo.com

۴. دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. esmaeilalipoor@yahoo.co

۱. مقدمه

پژوهش حاضر به شیوه تطبیقی و آماری به مقایسه حال مفرد و جملات حالیه اسمیه و فعلیه در زبان عربی و نقش‌های دستوری ترجمه فارسی آن‌ها می‌پردازد. برای این منظور، منابع اصلی در نظر گرفته شده‌اند که عمده یافته‌های تحقیق بر آن‌ها استوار است، قرآن‌های مترجم سنتی و معاصر می‌باشند که عبارتند از: ترجمه قرآن موزه پارس، تفسیری بر عشری از قرآن مجید، کشف الأسرار و عده الأبرار میبدی، تفسیر گازر (جلاء الاذهان و جلاء الاحزان) ابوالمحاسن الحسین بن الحسن الجرجانی، روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن خزاعی نیشابوری، القرآن الکریم: ترجمه‌های الهی قمشه‌ای، مکارم شیرازی، فولادوند و بهرام‌پور. محدوده بررسی نمونه‌های قرآنی از آغاز سوره بقره تا آخر سوره فرقان بوده است. روش کار به این صورت است که نخست از منابع مذکور، پانصد و پنجاه نمونه حال مفرد و جمله حالیه انتخاب شده و بعد با ترجمه‌های فارسی موجود مطابقت داده شده‌است؛ سپس مشخص شده‌است که حال مفرد و جملات حالیه عربی هنگام ترجمه فارسی، چه نقش‌های دستوری در این زبان می‌پذیرند. همچنین با ارائه نتایج آماری به صورت جدول و نمودار، بسامد کاربرد آن‌ها ترسیم شده‌است. با توجه به اینکه حال مفرد و جملات حالیه کاربرد و بسامد بیشتری نسبت به حال شبه‌جمله در متون عربی دارند، در این پژوهش فقط به دو نوع نخست پرداخته‌ایم. مبنای بررسی ما از نظر نقش‌های دستوری در ترجمه‌های فارسی، کتاب‌های دستور زبان فارسی (۱)، وحیدیان کامیار و دستور زبان فارسی (۱) گیوی و انوری می‌باشد و نام‌گذاری‌ها نیز بر اساس همین کتاب‌ها صورت گرفته است.

۱-۱. بیان مسئله

بعضی از دستورنویسان، پژوهش‌های دستوری را وقتی که بین دو زبان صورت می‌گیرد دستور تطبیقی (Comparative Grammar) و برخی دیگر آن را دستور مقابله‌ای (Contrastive Grammar) نام نهاده‌اند؛ به این صورت که دستور تطبیقی، مقایسه نقش‌های دستوری دو زبان هم‌ریشه است که اکنون جزء زبان‌های مرده‌اند و دستور مقابله‌ای مقایسه ساخت‌های دستوری دو زبان زنده است؛ چه هم‌ریشه باشند و چه نباشند

(مدرّسی، ۱۳۸۷: ۱۶۰ و ۱۶۶). صرف نظر از اختلاف در تعبیر و نام‌گذاری، این گونه بررسی‌ها هنگامی که به منظور معادل‌یابی و کشف و پیشنهاد بهترین جایگزین‌ها در فرآیند ترجمه از یک زبان به زبان دیگر صورت بگیرد، راهگشای مترجمان و مخاطبان زبان مقصد در برگردان و خوانش صحیح از متون زبان مبدأ خواهد شد.

۱-۲. پیشینه تحقیق

پیش از پژوهش حاضر، هفت مقاله به بررسی تطبیقی سازه‌های نحوی جملات عربی و برابره‌های فارسی آن‌ها پرداخته‌اند. قراخانی (۱۳۸۷) ساخت تعجب را در زبان فارسی و عربی بررسی کرده‌است. زرکوب و رضایی (۱۳۹۱) فعل مجهول را در فارسی و عربی مقایسه کرده و شباهت‌ها و تفاوت‌های ساختاری آن را بیان کرده‌اند. نجاریان و رستمی (۱۳۹۲) نیز در مقاله خود به مقایسه صفت در زبان‌های فارسی باستان، میانه و دری با زبان عربی از نظر واژگانی و نحوی (مطابقت با موصوف) پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که مطابقت صفت با موصوف در متون فارسی دری، ادامه طبیعی کاربرد آن در زبان فارسی میانه است.

در مقاله «بررسی لام جحود در قرآن و برابریابی فارسی آن» (شکرانی و کیانی، ۱۳۹۲) ابتدا ساخت نحوی لام جحود در آیات قرآن بررسی می‌شود، سپس به بررسی برابره‌های فارسی آن در قرآن‌های مترجم پرداخته شده و در پایان، ترجمه‌ای یکسان برای این نقش نحوی پیشنهاد شده‌است. صالح‌بک و قربانی (۱۳۹۲) نخست به بررسی سه نوع مفعول [مطلق، له و معه] در زبان عربی می‌پردازند و بعد با توجه به اینکه چنین ساخت‌هایی در زبان فارسی وجود ندارد، در پی یافتن برابره‌های معنایی مناسبی برای آن‌ها در زبان فارسی هستند. کرمی و رحیمی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی ساختار جمله حالیه در ترجمه‌های فارسی قرآن (ترجمه‌های الهی قمشه‌ای، آیتی، بروجردی و انصاریان)» ساختار جمله حالیه را در چهار ترجمه بر اساس ساختار و معادل‌یابی واژگانی بررسی کرده‌اند و نتایج نشان می‌دهد که ترجمه‌ها در تطبیق با ساختار زبان فارسی و معادل‌یابی واژگانی دچار اشتباه شده‌اند و مقاله «معادل‌گذاری حال در ترجمه‌های فارسی معاصر، تحلیل اختلاف‌ها و اشکال‌ها»

نوشته قیدری و عباسی (۱۳۹۵) که در آن به مهم‌ترین موارد اختلافی کاربرد نقش حال در قرآن را انتخاب کرده و به بررسی معادل‌های انتخابی مترجمان پرداخته‌اند. در مورد موضوع این نوشتار، کار پژوهشی مستقلی صورت نگرفته است. فقط توضیحات مختصری در کتاب فن ترجمه در این خصوص وجود دارد که صرف نظر از درستی و نادرستی مطالب و تقسیم‌بندی‌های ارائه شده (ن.ک: معروف، ۱۳۸۲: ۱۳۵-۱۳۶ و ۲۰۶) به جامعیت این پژوهش نیست. در کتاب عربی در فارسی نیز مطلبی وجود دارد با عنوان «مطابقت حال با صاحب آن» که ذیل آن آمده است: «در فارسی حال (قید حالت) برخلاف عربی با صاحب آن مطابقت نمی‌کند اما در ترجمه از جمله‌های عربی گاهی این مطابقت دیده می‌شود.» (فرشیدورد، ۱۳۵۸: ۱۵۶). بنابراین، مقاله حاضر به سه جهت از بررسی‌های فوق متمایز است: نخست اینکه موضوع مستقل و جداگانه‌ای دارد، دوم آنکه بررسی‌ها بر اساس مدل آماری-تحلیلی انجام شده است و سوم اینکه نتایج به‌دست آمده با گزاره‌های منابع مذکور متفاوت است.

۱-۳. ضرورت و اهمیت پژوهش

همانطور که از عنوان این پژوهش پیداست، هدف اصلی ما بررسی نقش حال در ساختار نحوی متون عربی و چگونگی ترجمه آن‌ها به فارسی است. در متون آموزشی ترجمه، مانند روش‌هایی در ترجمه از عربی به فارسی (۱۳۸۱) و کارگاه روش ترجمه: عربی-فارسی؛ فارسی-عربی (۱۳۸۹) یا مسئله ترجمه انواع حال از عربی به فارسی مطرح نشده و یا در منابعی مانند فن ترجمه (۱۳۸۲) به ارائه توضیحاتی اجمالی در این رابطه اکتفا شده است و پیشنهاد ترجمه حال مفرد و جمله حالیه غالباً به صورت قید/ گروه قیدی بوده است. این نوشتار با استفاده از قابلیت‌های زبان فارسی و بر اساس ترجمه‌های موجود فارسی از متون عربی، به‌ویژه قرآن‌های مترجم کلاسیک و معاصر، برابری معنایی و ساخت‌های دستوری جدیدی در زبان فارسی برای ترجمه این نقش نحوی (حال) پیشنهاد می‌دهد و به این ترتیب، تمهیدات زبانی بیشتری در اختیار مترجمان قرار می‌گیرد.

۲. بحث و بررسی

در نحو عربی سه گونه حال وجود دارد: حال مفرد، جمله حالیه (فعلیه / اسمیه) و شبه جمله (ظرف / جار و مجرور). «اصل در حال افراد است اما گاهی به صورت جمله یا شبه جمله می آید، زیرا جمله یا شبه جمله در اینجا می توانند جانشین مفرد شوند.» (الشرتونی، ۱۳۸۷: ۲۶۴-۲۶۵). در پژوهش حاضر به مقایسه دو نوع حال مفرد و جمله حالیه در عربی و برابری معنایی و ساخت‌های دستوری معادل آن‌ها در زبان فارسی پرداخته شده است.

۲-۱. حال مفرد

یکی از انواع سه گانه حال در نحو عربی، حال مفرد می باشد که در تعریف آن آمده است: «الحال لُغَةً تُذَكَّرُ وَ تَوْنُثُ، وَ اصْطِلَاحاً عِبَارَةٌ عَنِ اسْمٍ مَنْصُوبٍ تُبَيِّنُ هَيْئَةَ صَاحِبِهَا صَالِحَةً لْجَوَابِ كَيْفٍ... وَ مَا اسْتَدَلَّ بِهِ لِأَنَّ حُجَّةَ فِيهِ، وَ الْغَالِبُ فِيهَا أَنَّ تَكُونَ مُشْتَقَّةٌ.» (أبي حيان الأندلسی، ۱۴۱۸ق: ۱۵۵۷). از مجموع پانصد و پنجاه نمونه‌ای که از منابع مورد بررسی به صورت تصادفی به دست آمد، نسبت حال مفرد به حال از نوع جمله، بیش از دو برابر بود؛ حال مفرد، چهارصد مورد و حال جمله، یکصد و پنجاه مورد. حال مفرد عربی در ترجمه فارسی به هشت صورت قابل ترجمه است که عبارتند از: قید، متمم قیدی، جمله، مسند، متمم فعل، فعل، مفعول و مضاف‌الیه.

۲-۱-۱. حال مفرد و ترجمه آن به صورت قید

همانطور که از آمارهای جدول و نمودار ۱ پیداست، حال مفرد در زبان فارسی، نسبت به دیگر ساخت‌ها بیشتر به صورت قید، ترجمه می شود. یک نوع از تقسیم بندی قید در کتابهای دستور معناگرا، اقسام قید از جهت معنی است و قید حالت از این نوع می باشد. این قید، «حالت فاعل یا مفعول را در حین انجام دادن یا انجام گرفتن کار بیان می کند؛ مانند افتان و خیزان و گریان در جمله‌های زیر:

مرد مجروح **افتان و خیزان** خود را به پشت درخت رسانید. کودک را **گریان**

دیدم.» (احمدی گیوی و انوری، ۱۳۷۹: ۱۶۳). مثال این ساخت در این نمونه از ترجمه بهرام پور قابل ملاحظه است: «وان یکن لکم الحق یأتوا الیه مذعنین.» «و اگر [در مورد نزاع]

حکم به سود آنان باشد، مطیعانه به سوی او می‌آیند.» (نور/ ۴۹) برخی دیگر از موارد این نوع ترجمه‌ها عبارتند از: مطیعانه، دزدانه، کوچک، مطیع، سرگردان، یک‌باره، بیان‌کننده، دست‌نیافتنی، مبارک، پاکیزه، متروک، کریم و... بهرامپور، فولادوند و مکارم شیرازی در ترجمه آیه «لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ» (فرقان/ ۱۶) حال مفرد را به صورت قید (جاودانه) ترجمه کرده‌اند، اما الهی قمشه‌ای آن را به صورت جمله (آن مقام همیشگی آنهاست) ترجمه کرده است. (برای نمونه‌های دیگر ن.ک: تفسیر گازر و ترجمه بهرامپور: نور/ ۶۳؛ فرقان/ ۳۰ روح الجنان و روح الجنان).

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا (نور/ ۶۱). الهی قمشه‌ای (باکی نیست که از مجموع یا هر یک از این خانه‌ها طعامی خورید). فولادوند [هم چنین] بر شما باکی نیست که با هم بخورید یا پراکنده. مکارم شیرازی (بر شما گناهی نیست که بطور دسته‌جمعی یا جداگانه غذا بخورید؟).

قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا (نور/ ۶۳). بهرامپور (خدا کسانی از شما را که در پناه یکدیگر دزدانه در می‌روند خوب می‌شناسد). الهی قمشه‌ای (خدا به حال آنان که برای سرپیچی از حکمش) به یکدیگر پناه برده و از میان شما رخ پنهان می‌دارند آگاه است). فولادوند (خدا می‌داند [چه] کسانی از شما دزدانه [از نزد او] می‌گریزند). مکارم شیرازی (خداوند کسانی از شما را که پشت سر دیگران پنهان می‌شوند، و یکی پس از دیگری فرار می‌کنند می‌داند!)

۲-۱-۲. حال مفرد و ترجمه آن به صورت متمم قیدی و متمم فعل

در زبان فارسی دو نوع متمم وجود دارد: متمم فعل (متمم اجباری) که وجود آن در جمله الزامی است و متمم قیدی که اختیاری و قابل حذف می‌باشد.

بعضی از فعل‌ها به متمم فعل نیاز دارند و با حذف متمم جمله ناقص می‌شود... اما متمم قیدی جنبه توضیحی دارد و فعل به آن نیاز ندارد. علاوه بر آن، فعل‌هایی که به متمم اجباری نیاز دارند، دارای حرف اضافه اختصاصی هستند. این فعل‌ها تنها یک متمم دارند، اما متمم قیدی در هر جمله می‌تواند متعدّد باشد... یا جمله متمم قیدی نداشته‌باشد. (وحیدیان کامیار، ۱۳۸۲:

بر مبنای تعریف و تقسیم‌بندی فوق، در نمونه‌های مورد بررسی، هم متمم قیدی وجود دارد و هم متمم فعل؛ اما شمار متمم‌های قیدی بیش از چهار برابر متمم‌های فعل است.

در آیه «... قُلْ رَبِّ ارْحَمُهُمَا كَمَا رَبَّيْنِي صَغِيرًا» (اسراء / ۲۴) الهی قمش‌ای، بهرام‌پور و مکارم، «صغیراً» را به ترتیب به صورت «از کودکی، در کودکی، در کوچکی» ترجمه کرده‌اند که همگی متمم قیدی هستند و میباید آن را به صورت جمله «خرد بودم» ترجمه نموده‌است. نمونه دیگر، آیه «... كَفَىٰ بَرِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا» (فرقان / ۳۱) است. دو کلمه مشخص شده در آیه که حال مفرد هستند، در ترجمه قرآن موزه پارس، کشف الأسرار و ترجمه الهی قمش‌ای به صورت‌های «[به عنوان] راه‌نمای و [به عنوان] یاری، به راهنمایی و به یاری، برای هدایت و [برای] نصرت» ترجمه شده‌اند که همگی متمم قیدی می‌باشند. همچنین در آیه «وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا» (فرقان / ۶۴) کلمات مشخص شده حال هستند که به صورت متمم قیدی ترجمه شده‌اند. مکارم شیرازی (سجده و قیام می‌کنند)، بهرام‌پور (در حال سجده و قیام)، الهی قمش‌ای (به سجده و قیام نماز)، فولادوند (در حال سجده یا ایستاده) ترجمه کرده‌اند. (برای موارد دیگر ن.ک: ترجمه قرآن موزه پارس، ترجمه الهی قمش‌ای و مکارم: انبیاء / ۱۶؛ ترجمه قرآن موزه پارس و ترجمه الهی قمش‌ای: فارقان / ۶۴)

وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ (بقره / ۶۰) مکارم (در زمین فساد نکند!) فولادوند (در زمین سر به فساد برمدارید) الهی قمش‌ای (و در زمین به فتنه‌انگیزی و فساد پردازید) بهرام‌پور (و در زمین سر به فساد برمدارید). در این آیه، مفسدین حال است و معنای فعل (اعتوا) را تأکید می‌کند که هر دو به معنای فساد برانگیختن هستند. بنابراین، در ترجمه‌ها به همان ترجمه فعل بسنده شده‌است.

برخی حال‌های مفرد نیز به صورت متمم فعل ترجمه شده‌اند که حضور آن‌ها در جمله الزامی است و با حذف‌شان معنا و مفهوم جمله ناقص است. بخش‌های مشخص شده در ترجمه‌های فارسی، متمم فعل می‌باشند. لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا (اسراء / ۲۲). الهی قمش‌ای (هرگز با خدای یکتا شرک و شریک میاور و گر نه به نکوهش

و خذلان ابدی خواهی نشست). مکارم شیرازی (هرگز معبود دیگری را با خدا قرار مده، که نکوهیده و بی‌یار و یاور خواهی نشست!) بهرامپور (با خدا معبود دیگری قرار مده که نکوهیده و وانهاده فرونشینی). فولادوند (معبود دیگری با خدا قرار مده تا نکوهیده و امانده بنشیند). در این آیه اگر حال ترجمه نشود، معنا و مفهوم آیه ناقص می‌شود، بنابراین ترجمه آن ضرورت دارد. به همین سبب به صورت متمم فعلی ترجمه شده است. همچنین در آیه ۷۳ سوره اسراء «وَإِذَا لَاتَخْذُوكَ خَلِيلًا» نیز همین حکم جاری است. یعنی حال باید ترجمه شود، در غیر این صورت، معنای جمله ناقص می‌گردد.

۲-۱-۳. حال مفرد و ترجمه آن به صورت جمله

سومین ساخت پرکاربرد ترجمه حال مفرد به فارسی، ترجمه آن به صورت جمله است. با وجود اینکه حال مفرد، چنانکه از نامش پیداست، یک کلمه است و انتظار می‌رود ترجمه آن هم مفرد باشد، اما گاهی به صورت جمله ترجمه شده است؛ بعضاً به صورت جمله مستقل و غالباً جمله‌های وابسته‌ای که وقتی آن‌ها را تأویل می‌کنیم یا در جایگاه صفت قرار می‌گیرند و یا در محل قید واقع می‌شوند. در آیه «جَنَّتٌ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَ ذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى» (طه/ ۷۶) کلمه مشخص شده در ترجمه قرآن موزه پارس به صورت جمله مستقل (جاوید باشند) ترجمه شده است و در ترجمه مکارم به صورت جمله وابسته «در حالی که همیشه [در آن] خواهند بود» آمده است که قابل تأویل به قید می‌باشد. همچنین در آیه «فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتَّى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ» (انبیاء/ ۱۵) در ترجمه قرآن موزه پارس، کشف الأسرار، ترجمه الهی قمشاه، مکارم و بهرامپور به صورت قید ترجمه شده، اما در تفسیری بر عَشْرِي از قرآن مجید به صورت جمله مستقل «همه مردگان گشتند» آمده است.

مکارم شیرازی حال مفرد را در آیه «وَإِذَا لُقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقْرَنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا» (فرقان/ ۱۳) به صورت جمله (در حالی که در غل و زنجیرند) ترجمه کرده‌اند؛ حال آنکه بهرامپور (زنجیر شده)، الهی قمشاه (در زنجیر بسته) و فولادوند (به زنجیر کشیده)

این گونه ترجمه نکرده‌اند. الهی قمشه‌ای در ترجمه آیه «لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ» (فرقان/ ۱۶) حال مفرد را به صورت جمله (آن مقام همیشگی آنهاست) ترجمه کرده‌است. در آیه «قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ» (انبیاء/ ۵۳) میبیدی و بهرام‌پور کلمه مشخص شده را به صورت قید «پرستگاران، پرستشگر» ترجمه کرده‌اند. در تفسیری بر عسری از قرآن مجید به صورت فعل (پرستیدندی) و در ترجمه الهی قمشه‌ای به صورت متمم فعل (بر پرستش) آمده‌است. اما همین کلمه در ترجمه قرآن موزه پارس و ترجمه مکارم به صورت جمله وابسته «که آن را می‌پرستیدند و که آن‌ها را عبادت می‌کنند» می‌باشد که در هر دو مورد تأویل به صفت می‌شود. همچنین در آیه «... إِنَّ اللَّهَ يُبْشِرُكَ بِبِحَيِّ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَ سَيِّدًا وَ حَصُورًا وَ نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ» (آل عمران/ ۳۹) هر چهار کلمه مشخص شده در ترجمه‌های الهی قمشه‌ای، بهرام‌پور و مکارم به صورت جمله‌های وابسته قابل تأویل به صفت ترجمه شده‌است. (برای نمونه‌های دیگر ن.ک: ترجمه مکارم: اسراء/ ۱۸ و ۳۹؛ ترجمه الهی قمشه‌ای و مکارم: اسراء/ ۵۹)

۲-۱-۴. حال مفرد و ترجمه آن به صورت مسند

چهارمین ساخت ترجمه فارسی حال مفرد عربی، ترجمه آن به صورت مسند است؛ یعنی برقراری یک رابطه اسنادی بین کلمه ترجمه شده با فعل‌های «است، بود، شد، گشت، گردید» و مشتقات آن‌ها. در آیه «اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا» (اسراء/ ۱۴) به جز الهی قمشه‌ای که «حسیباً» را به صورت متمم قیدی «برای رسیدگی به حساب» ترجمه کرده‌است، سایر مترجمین، آن را به صورت مسند، ترجمه کرده‌اند. همچنین در آیه «كَفَىٰ بَرِيكَ هَادِيًا وَ نَصِيرًا» (فرقان/ ۳۱) بهرام‌پور و مکارم، کلمات مشخص شده را به صورت مسند «هادی و یاور [تو] باشد. راهنما و یاور [تو] باشد» ترجمه کرده‌اند. (برای نمونه‌های بیشتر ن.ک: ترجمه بهرام‌پور: بقره/ ۱۶۸؛ ترجمه الهی قمشه‌ای، فولادوند، مکارم و بهرام‌پور: آل عمران/ ۴۵؛ تفسیری بر عسری از قرآن مجید، ترجمه مکارم شیرازی و الهی قمشه‌ای: طه/ ۷۶؛ کشف الأسرار، ترجمه مکارم، فولادوند و بهرام‌پور: انبیاء/ ۴۷؛ کشف الأسرار: انبیاء/ ۵۷)

۲-۱-۵. حال مفرد و ترجمه آن به صورت فعل

نوع دیگری از ترجمه حال مفرد نیز، ترجمه آن به صورت فعل است که در برخی نمونه‌ها با آن روبه‌رو شدیم. در آیه «وَأَمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا» (بقره / ۴۱) و آیه «وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ» (بقره / ۹۱) که الهی قمشه‌ای، مکارم شیرازی و بهرامپور به صورت فعلی (تصدیق می‌کند) ترجمه کرده‌اند. همچنین در آیه ۲۹ سوره اسراء «وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ» حال مفرد به صورت فعلی ترجمه شده‌است، الهی قمشه‌ای (زنجیر مکن)، مکارم شیرازی (زنجیر مکن)، بهرامپور (نه ... ببند) و فولادوند (و نه ... بسته‌دار). (همچنین ن.ک: تفسیری بر عشری از قرآن مجید: مریم / ۵۸ و انبیاء / ۵۳).

۲-۱-۶. حال مفرد و ترجمه آن به صورت مفعول

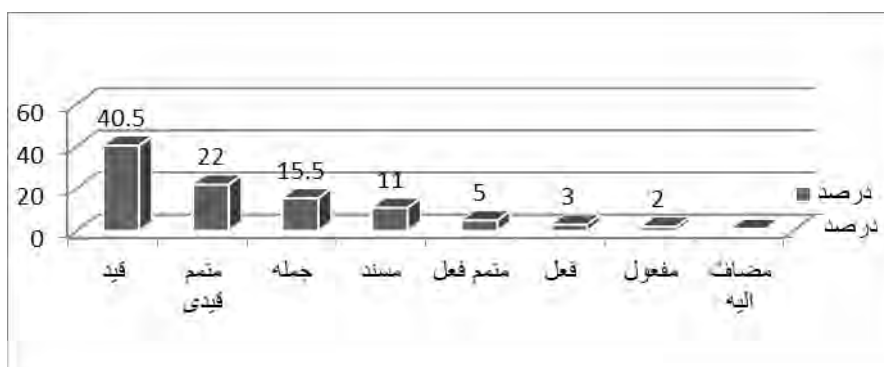
در هشت مورد از نمونه‌های مورد بررسی، حال مفرد به صورت مفعول ترجمه شده‌است. در آیه «وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ» (انبیاء / ۷۲) کلمه مشخص شده در تفسیری بر عشری از قرآن مجید و ترجمه قرآن موزه پارس به «نبیره‌ای» و «نواسه» ترجمه شده‌است و با توجه به اینکه نشانه مفعولی «را» در تقدیر است، هر دو مفعول می‌باشند. (برای نمونه‌های دیگر ن.ک: ترجمه بهرامپور و مکارم: بقره / ۲۹ و ۱۴۸؛ ترجمه مکارم: فرقان / ۶۴)

۲-۱-۷. حال مفرد و ترجمه آن به صورت مضاف‌الیه

چهار مورد از ترجمه‌های حال مفرد نیز به صورت مضاف‌الیه است. در آیه ۵۸ سوره مریم و ۴۷ سوره انبیاء، ترجمه الهی قمشه‌ای «سُجِّدًا» و «حَاسِبِينَ» به همین طریق ترجمه شده‌اند. در جدول و نمودار زیر، تعداد و نسبت هر کدام از مجموع چهارصد حال مفرد و ترجمه فارسی آن‌ها نشان داده شده‌است:

جدول ۱- تعداد ترجمه‌های حال مفرد عربی نسبت به برابری فارسی

نوع ترجمه حال مفرد	قید	متّم قیدی	جمله	مسند	متّم فعل	فاعل	مفعول	مضاف‌الیه
تعداد	۶۲	۸۸	۶۲	۴۴	۲۰	۲	۸	۴

نمودار ۱- درصد استفاده از برابری مناسب فارسی در ترجمه حال مفرد عربی

با توجه به جدول شماره ۱ مشخص است که انواع دیگر ترجمه حال مفرد (فعل، مسند، متمم و...) بسامد کمتری نسبت به ترجمه آن به صورت قید دارند، همچنین در بازگرداندن معنای حال مفرد به اندازه قید، رساتر و کامل تر نیستند. بنابراین، به نظر می‌رسد که قید حالت در زبان فارسی معادل مناسب تری برای حال مفرد در زبان عربی باشد. به عنوان مثال برگردان فارسی ترجمه قرآن موزه پارس، میدی و بهرام‌پور از کلمه «مقرنین» (فرقان/ ۱۳) که به ترتیب به صورت «هم کردن کردگان»، «گردن بسته» و «زنجیر شده» ترجمه شده‌اند، مقایسه کنید با ترجمه همین کلمه به صورت «در آن حال که دست‌های ایشان با گردن بسته باشند» در تفسیر گازر که به صورت جمله وابسته [در نقش گروه قیدی] ترجمه شده است. این کلمه همچنین در تفسیری بر عשרی از قرآن مجید و ترجمه الهی قمشه‌ای به صورت «در زنجیرها بسته» و «در زنجیر بسته» آمده است که از نوع ترجمه حال مفرد به متمم قیدی هستند.

۲-۲. حال از نوع جمله (جمله حالیّه اسمیه / فعلیه)

نوع دیگر حال، جمله‌های اسمیه و فعلیه هستند که در ترجمه فارسی به صورت جمله‌های وابسته ترجمه می‌شوند. «در جمله مرکب، جمله وابسته جزئی از جمله هسته است؛ یعنی اصل، جمله هسته است و وابسته در حقیقت جزئی از آن، که گسترش یافته و تبدیل به

جمله وابسته شده است.» (وحیدیان کامیار، ۱۳۸۲: ۱۱۲-۱۱۳). در نمونه‌های مورد بررسی به جز هفت مورد که به صورت جمله مستقل به فارسی برگردانده شده است، ترجمه سایر موارد به صورت جمله وابسته است؛ یعنی از مجموع یکصد و پنجاه جمله حالیه (اسمیّه/ فعلیه) یکصد و چهل و سه مورد به صورت جمله وابسته و تنها هفت مورد به صورت جمله مستقل به فارسی ترجمه شده‌اند.

همانطور که از آمار جدول شماره ۲ پیداست، تعداد جمله‌های اسمیه، نسبت به جمله‌های فعلیه بیشتر است. نکته قابل توجه در ترجمه حال جمله به فارسی این است که حال در متون عربی، خواه به صورت جمله اسمیه باشد و خواه به صورت جمله فعلیه، ترجمه آن در زبان فارسی به صورت جمله‌های وابسته، نسبت به جمله‌های مستقل بیشتر است. از آنجا که جمله حالیه، خود بخشی از یک واحد معنایی بزرگ‌تر است و در حقیقت بیان‌کننده صاحب حال (ذوالحال) در زبان عربی می‌باشد، پس ترجمه آن اگر به صورت بخشی از جمله (یعنی ترجمه به صورت جمله وابسته در فارسی) باشد، هم به زبان مبدأ نزدیک‌تر است و از آن فاصله نگرفته و هم با ساختار جمله‌بندی فارسی مطابقت بیشتری دارد؛ در نتیجه خواننده بین جمله عربی و ترجمه فارسی آن ارتباط نزدیک‌تری برقرار می‌کند و فهم معنای آن نیز بهتر حاصل می‌شود. همچنین، همانطور که در ترجمه حال مفرد به فارسی، نسبت ترجمه آن‌ها به صورت قید، بیشتر از سایر نقش‌ها بود، جمله‌های حالیه نیز بیشتر به صورت گروه قیدی به فارسی ترجمه شده‌اند تا نقش‌های دیگر. نسبت ترجمه آن‌ها با یکدیگر در جدول شماره ۳ مشخص است.

۲-۱. نمونه‌های حال از نوع جمله اسمیه و ترجمه آن به صورت جمله وابسته (در نقش گروه قیدی)

در آیه «وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ» (طه/ ۱۱۲) مکارم، فولادوند و بهرامپور (در حالی که مؤمن باشد) و الهی قمشه‌ای («به خدا هم» ایمان دارد) ترجمه کرده‌اند که جمله وابسته هستند. در ترجمه آیه «وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ» (۱۱۴۶/ بقره) الهی قمشه‌ای، فولادوند و بهرامپور جمله حالیه را به صورت جمله وابسته (حال آنکه می‌دانند) ترجمه کرده‌اند، در صورتی که مکارم شیرازی آن را به صورت قید (آگاهانه)

ترجمه کرده‌است. و یا در آیه «ثُمَّ أَفْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ» مکارم شیرازی، الهی قمشه‌ای، فولادوند و بهرامپور همگی جمله‌ی حالیه را به صورت وابسته (شما گواه هستید) ترجمه شده‌است (برای نمونه‌های دیگر ن.ک: ترجمه بهرامپور: نور/ ۱۵ و ۱۹، فرقان/ ۳؛ تفسیر گازر: نور/ ۱۹، فرقان/ ۳).

۲-۲. نمونه‌های حال از نوع جمله فعلیه و ترجمه آن به صورت جمله وابسته (در نقش گروه قیدی)

«وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ وَآخَاهُ هَارُونَ وَزِيْرًا» (فرقان/ ۳۵) بهرامپور آن را به این صورت ترجمه کرده‌است: «و به راستی ما به موسی کتاب آسمانی عطا کردیم و برادرش هارون را همراه و مددکارش نمودیم». «فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ» (اعراف/ ۱۱) الهی قمشه‌ای، بهرامپور، فولادوند و مکارم شیرازی به صورت جمله وابسته (که از سجده‌کنندگان نبود) ترجمه کرده‌اند. همچنین آیه «تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَنْتَلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ» (بقره/ ۲۵۲) که در ترجمه‌های مکارم شیرازی، الهی قمشه‌ای، بهرامپور و فولادوند به صورت جمله وابسته (که به حق راستی) بر تو می‌خوانیم) ترجمه شده‌است. همچنین آیه «قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ» را نیز همین گونه ترجمه کرده‌اند.

۲-۳. نمونه‌های حال از نوع جمله اسمیه و ترجمه آن به صورت جمله مستقل
در آیه «وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ» (طه/ ۱۱۲) قسمت مشخص شده که جمله حالیه اسمیه می‌باشد، در تفسیری بر عَشْرِي از قرآن مجید، ترجمه قرآن موزه پارس و کشف الأسرار به صورت جمله مستقل، ترجمه شده‌است که ترتیب آن‌ها به این صورت است: «مصدق باشد به توحید خدای عز و جل»، «او گرویده بود» و «او گرویده است».
در جدول زیر تعداد و انواع ترجمه جمله‌های حالیه عربی به فارسی آمده‌است:

جدول ۲- جمله‌های اسمیه و فعلیه

جمله اسمیه: ۹۰	جمله فعلیه: ۶۰
ترجمه به صورت جمله وابسته: ۸۳	ترجمه به صورت جمله وابسته: ۶۰
" " " مستقل: ۷	" " " مستقل: ندارد

خود این جمله‌های حالیه نیز نقش‌های متفاوتی در ترجمه به فارسی پذیرفته‌اند که در جدول زیر نشان داده شده‌است:

جدول ۳- تعداد ترجمه‌های جملات حالیه عربی نسبت به برابری فارسی

نوع ترجمه	گروه قیدی	صفت بیانی	فعل	مفعول
تعداد	۸۹	۳۴	۲۰	۷

نمودار ۲- تعداد ترجمه‌های جملات حالیه عربی نسبت به برابری فارسی

۳. نتیجه‌گیری

از مجموع نمونه‌های انتخاب شده حال (مفرد و جمله) در متن‌های عربی و ترجمه فارسی آنها مشخص شد که حال مفرد در زبان فارسی به صورت‌های قید، متمم قیدی، جمله، مسند، متمم فعل، فعل، مفعول و مضاف‌الیه ترجمه می‌شود که از این میان، ترجمه به

صورت قیدِ حالت یا از نوع «قیدهای بی‌نشانه» ← گروه قیدی مشترک با صفت»، بسامد بیشتری نسبت به دیگر اقسام آن دارد، همچنین از نظر معنایی نیز قید به خاطر اینکه کیفیت فاعل یا مفعول را هنگام انجام دادن کار یا پذیرفتن حالت، بیان می‌کند، معادل مناسب‌تری برای حالِ مفرد در ترجمه به فارسی می‌باشد. حال از نوع جمله هم، خواه جمله اسمیه و خواه جمله فعلیه، در زبان فارسی به صورت جمله وابسته که خود، بخشی از واحد معنایی بزرگتری (جمله مرکب) است، ترجمه می‌شود. به نظر می‌رسد با توجه به وضعیت و نقشی که جمله حالیه در متون عربی دارد، ترجمه آن به صورت جمله وابسته بهتر از سایر انواع جمله (جمله هسته/جمله مستقل) باشد؛ همانطور که در غالب نمونه‌های بررسی شده نیز به صورت جمله‌های وابسته به فارسی ترجمه شده‌اند.

از رهگذر یک بررسی آماری- تحلیلی نشان دادیم که حالِ مفرد و جمله حالیه، برخلاف آنچه در منابع موجود در باب ترجمه و بررسی‌های تطبیقی دستور فارسی و نحو عربی آمده‌است، فقط به شکل قید در زبان فارسی ترجمه نمی‌شوند، بلکه به صورت نقش‌های دیگری نیز قابل ترجمه است، اما ترجمه آن‌ها به صورت قید/ گروه قیدی هم از نظر معنایی رساتر است و هم کاربرد بیشتری بین مترجمان دارد. نکته آخر اینکه نتایج به‌دست آمده بر اساس منابع مورد بررسی، صحیح است و با توجه به اینکه ترجمه متون عربی، محدود به موارد مورد بررسی در این نوشتار نیست، ممکن است در صورتی که دامنه تحقیق به ترجمه متون علمی، ادبی و ... گسترش یابد، یافته‌های تحقیق با آنچه در پژوهش حاضر به دست آمده‌است، متغیر باشد؛ یعنی ممکن است داده‌ها و آمار و ارقام به‌دست آمده بر اساس نوع متن، کم یا زیاد شود. با وجود این، یک اصل می‌تواند نقطه اشتراک این مقاله و پژوهش‌های مشابه باشد و آن اینکه، نقش نحوی حال در زبان عربی هنگام ترجمه آن به زبان فارسی به جز قیدِ حالت، به صورت‌های دیگری نیز قابل ترجمه است و نقش‌های دستوری معادلِ حال در زبان فارسی، چنانکه در برخی متون آموزشی ترجمه آمده‌است، محدود و منحصر به قید حالت نیست.

فهرست منابع

- **القرآن الکریم**. (۱۳۷۳). ترجمه ناصر مکارم شیرازی. قم: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.
- **القرآن الکریم**. (۱۳۸۴). ترجمه ابوالفضل بهرام پور. قم: حر و سبحان.
- **القرآن الکریم**. (۱۳۸۲). ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای. چاپ چهارم. تهران: پایا.
- **ترجمه قرآن موزده پارس**. (۲۵۳۵). مترجم ناشناس. به کوشش علی رواقی. بی‌جا: بنیاد فرهنگ ایران.
- **تفسیری بر عشری از قرآن مجید**. (۱۳۵۲). مترجم ناشناس. تصحیح جلال متینی. بی‌جا: بنیاد فرهنگ ایران.
- **أبی حیان الأندلسی**. (۱۴۱۸ ق. / ۱۹۹۸ م.). **ارتشاف الضرب من لسان العرب**. الجزء الأول. تحقیق رجب عثمان محمد. قاهره: مکتبه الخانجی.
- احمدی گیوی، حسن و انوری، حسن. (۱۳۷۹). **دستور زبان فارسی (۱)**. ویرایش ۲. چاپ بیست و دوم. تهران: فاطمی.
- الجرجانی، ابوالمحاسن الحسین بن الحسن. (۱۳۴۱). **تفسیر گازر (جلد الأذهان و جلاء الأحران)**. تصحیح و تعلیق میرجلال‌الدین حسین ارموی محدث. بی‌جا: وزارت فرهنگ.
- الخزاعی النیشابوری، حسین بن علی بن محمد بن احمد. (۱۳۶۸). **روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن (جلد ۱۴)**. تصحیح محمد جعفر یاحقی و محمد مهدی ناصح. مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی.
- رشیدالدین میبدی، احمد بن ابی سعد. (۱۳۷۱). **کشف الاسوار و عمدة الابوار**. تحقیق علی اصغر حکمت. چاپ پنجم. تهران: امیرکبیر.
- زرکوب، منصوره؛ رضایی، سارا. (۱۳۹۱). «بررسی تطبیقی فعل مجهول در زبان‌های فارسی و عربی از منظر دستوری و معنایی». **فنون ادبی**. سال چهارم، شماره ۲ (پیاپی ۷)، صص ۹۳-۱۱۲.
- الشرتونی، رشید. (۱۳۸۷). **مبادئ العربیه**. جلد چهارم. ترجمه محمد جواد شریعت. چاپ یازدهم. تهران: اساطیر.
- شکرانی، رضا و کیانی، زهره. (۱۳۹۲). «بررسی لام جحود در قرآن و برابری فارسی آن». **فنون ادبی**. سال پنجم، شماره ۱ (پیاپی ۸)، صص ۱۴۱-۱۵۴.

- صالح بک، مجید و قربانی، زهره. (۱۳۹۲). «مفعول مطلق، له و معه در زبان عربی و برابره‌های آن در زبان فارسی». *جستارهای زبانی*. شماره ۴ (پیاپی ۱۶)، صص ۱۳۷-۱۵۰.
- فرشیدورد، خسرو. (۱۳۵۸). *عربی در فارسی*. تهران: دانشگاه تهران.
- فقهی‌زاده، عبدالهادی. (۱۳۸۹). *کارگاه روش ترجمه: عربی-فارسی؛ فارسی-عربی*. تهران: سمت و مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.
- قراخانی، بتول. (۱۳۸۷). «بررسی تطبیقی تعجب در دستور زبان فارسی و عربی». *نامه پارسی*. شماره ۴۶ و ۴۷، صص ۱۳۴-۱۵۹.
- قیدری، مریم و عباسی، مهرداد. (۱۳۹۵). «معادل‌گذاری حال در ترجمه‌های فارسی معاصر. تحلیل اختلاف‌ها و اشکال‌ها». *مطالعات تاریخی قرآن و حدیث*. شماره ۵۹، ص ۵۱.
- کرمی، عسکر علی و رحیمی، محمد. (۱۳۹۵). «بررسی ساختار جمله‌حالیه در ترجمه‌های فارسی قرآن (ترجمه‌های الهی‌قمشه‌ای، آیتی، بروجردی و انصاریان)». *پژوهش‌های زبانشناختی قرآن*. دوره ۵، شماره ۱ (پیاپی ۹)، صص ۵۷-۶۸.
- مدرسی، فاطمه. (۱۳۸۷). *از واج تا جمله: فرهنگ زبان‌شناسی-دستور*. تهران: چاپار.
- معروف، یحیی. (۱۳۸۲). *فن ترجمه: اصول نظری و عملی ترجمه از عربی به فارسی و فارسی به عربی*. تهران: سمت و کرمانشاه: دانشگاه رازی.
- ناظمیان، رضا. (۱۳۸۱). *روش‌هایی در ترجمه از عربی به فارسی*. تهران: سمت.
- نجاریان، محمدرضا و رستمی، راضیه. (۱۳۹۲). «مقایسه صفت در زبان‌های فارسی و عربی». *نشریه ادبیات تطبیقی*. سال چهارم، شماره ۸، صص ۲۹۱-۳۱۶.
- النحاس، احمد بن محمد. (۱۴۲۷ ق. / ۲۰۰۶ م.). *اعراب القرآن، اعتنی به الشیخ خالد العلی*. بیروت: دارالمعرفه.
- وحیدیان کامیار، تقی و عمرانی، غلامرضا. (۱۳۸۲). *دستور زبان فارسی (۱)*. تهران: سمت.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی